
مولانا، حمید، Mowlana, Hamid

اطلاعات و ارتباطات جهانی: مرزهای نو در روابط بین الملل. - نوشته حمید مولانا، مترجمان اسدالله آزاد، محمد حسن زاده، مریم اخوتی. - تهران: نشر کتابدار، ۱۳۸۴. هشت، ۳۳۴ ص. جدول.
عنوان اصلی:

Global Information and World Communication: New Frontiers in International Relations

London: Sage Publications, 1997.

شابک: ۷-۲۵-۷۱۴۳-۹۶۴

۱. ارتباط بین المللی. الف. آزاد، اسدالله، ۱۳۲۶ - مترجم. ب. حسن زاده، محمد، مترجم. ج. اخوتی، مریم. مترجم. د. عنوان. مرزهای نو در روابط بین الملل.

۳۰۲/۲

OP۹۶/۴ الف ۷۷۱۳۸۴ م

۸۲-۳۴۷۳۶ م

کتابخانه ملی ایران

اطلاعات و ارتباطات جهانی: مرزهای نو در روابط بین الملل

نوشته
پروفسور حمید مولانا

مترجمان:
دکتر اسدالله آزاد
محمد حسن زاده
مریم اخوتی

تهران
نشر کتابدار

۱۳۸۴

نام کتاب: اطلاعات و ارتباطات جهانی: مرزهای نو در روابط بین الملل

نویسنده: پروفیسور حمید مولانا

مترجمان: دکتر اسدالله آزاد، محمد حسن زاده، مریم اخوتی

صفحه آرای: حمید محسنی

طرح جلد: نیما شریفیان (ویستا)

تایپ: زهرا دلگشا و محبوبه گلزاد

شابک: ۷-۲۵-۷۱۴۳-۹۶۴

چاپ اول: بهار ۱۳۸۴

چاپ و صحافی: چاپخانه بهمن

تیراژ: ۲۲۰۰ نسخه

قیمت: ۳۵۰۰ تومان

محل توزیع: تهران، شرکت خدمات اطلاع رسانی کتابدار. تلفن: ۸۹۷۹۵۶۰

دورنگار: ۸۹۷۹۵۶۱ همراه: ۰۹۱۲۱۸۸۳۵۸۱ و ۰۹۱۲۱۷۶۵۱۲۵

ص. پ: تهران، ۱۹۷۳/۱۴۱۵۵

نشانی اینترنتی: www.Ketabdar.org

پست الکترونیکی: Mohseni@ketabdar.org

فهرست مندرجات

۱	پیشگفتار مؤلف بر ترجمه فارسی
۳	پیشگفتار ویرایش بازنگری شده
۷	فصل ۱: سیاست جهانی در حال گذار: مرزهای نو در روابط بین الملل
۱۲	روابط بین المللی به منزله رشته ای مطالعاتی
۱۳	رهیافتهای ارتباط بین المللی
۱۵	ارتباط سیاسی بین المللی
۲۰	ارتباط راهبردی بین المللی
۲۲	ارتباط اقتصادی بین المللی
۲۷	ارتباط و تضاد میان فرهنگی
۳۰	یادداشت ها
۳۵	فصل ۲: جریان بین المللی اطلاعات: چارچوب بازکاوی
۳۷	اطلاعات چیست؟
۴۰	چشم اندازهای مطالعه جریان اطلاعات
۴۰	۱. چشم انداز روابط بین المللی و نظامها
۴۱	۲. چشم انداز ارتباط و توسعه
۴۱	۳. چشم انداز نهادی و تجاری
۴۱	۴. چشم انداز اقتصاد سیاسی و ساختاری
۴۲	۵. چشم انداز فنی و قانونی
۴۲	دشواریهای سنجش
۴۳	چارچوب مطالعه جریان اطلاعات
۴۶	عوامل موجود در جریان
۵۱	یادداشتها
۵۳	فصل ۳: اخبار و آرا: طراحى محیط نمادین جهان
۵۴	مسائل نوپدید

۵۶	 خطوط پژوهشی جاری
۶۱	 خبرگزاریها و مبادله خبر
۷۱	 جهت جریان
۷۸	 یادداشتها

فصل ۴: سخن پراکنی جهانی: تصویرهای ملی و بین‌المللی ۸۳

۸۳	 چشم‌اندازهای جریان تلویزیون
۹۶	 سخن‌پراکنی بین‌المللی رادیویی
۱۰۱	 سخن‌پراکنی مستقیم از طریق ماهواره
۱۰۹	 یادداشتها

فصل ۵: صنعت فرهنگی: از کتاب تا رایانه ۱۱۵

۱۱۵	 کتاب‌ها، مجله‌ها و متون آموزشی
۱۲۲	 ضبط صدا و فیلم
۱۲۳	 تبلیغات بین‌المللی
۱۲۸	 ویدیو، رایانه و فن‌آوریهای مربوط
۱۳۱	 نخبگان اینترنت
۱۳۲	 کنترل محتوا
۱۳۳	 محرومیت از حق
۱۳۳	 مضامین اجتماعی
۱۳۴	 نتیجه‌گیری
۱۳۵	 یادداشتها

فصل ۶: اقتصاد سیاسی اطلاعات: جریان‌های فراملی اطلاعات ۱۳۷

۱۳۹	 از فرامرزی به فراملی
۱۴۱	 تنوع جریان داده‌ها
۱۴۴	 از حریم خلوت تا فرمانروایی
۱۵۲	 خدمات تجاری و اطلاعاتی
۱۵۷	 جریان اطلاعات ذخائر جهانی
۱۶۳	 یادداشتها

فصل ۷: تعاملات بین‌المللی: سیاحت و جهانگردی ۱۶۷

۱۶۸	روابط خارجی عموم مردم
۱۶۹	جهانگردی بین‌المللی به عنوان محملی برای ارتباط
۱۷۳	جهانگردی به عنوان یک صنعت یکپارچه
۱۷۴	ارتباطات از راه دور و صنعت جهانگردی
۱۷۸	صنعت جهانگردی در بافت جهانی
۱۸۱	اثرات و پیامدها
۱۸۳	یادداشتها

فصل ۸: حرکت انسانی بین موزه‌های ملی: ارتباطات میان فرهنگی ۱۸۵

۱۸۷	کنفرانس‌های بین‌المللی
۱۹۱	مبادله‌های آموزشی بین‌المللی
۱۹۸	تأثیر ارتباطات میان فرهنگی
۲۰۶	ارتباطات سنتی
۲۰۹	یادداشتها

فصل ۹: فن‌آوری اطلاعات: توسعه سایت‌ها و نظام‌های ارتباطی ۲۱۳

۲۱۴	انقلاب ارتباطات
۲۱۸	فن‌آوری در مقابل سنت
۲۲۱	فن‌آوری ارتباطات و توسعه ملی
۲۲۴	چارچوب مفهومی برای نظریه و سیاست
۲۳۰	اشاره‌های ضمنی به سیاست ارتباطات ملی و بین‌المللی
۲۳۱	نتیجه‌گیری
۲۳۲	یادداشتها

فصل ۱۰: ارتباطات و توسعه: نظام‌های نوپدید ۲۳۵

۲۳۷	مشکلات و موهبت‌های نظری و روش‌شناختی
۲۴۰	از نوگرایی به پسانوگرایی (پست مدرنیسم) و فراتر
۲۴۹	وفور دانش و فقر اطلاعات
۲۵۱	شبکه‌سازی به مثابه ارتباطات

۲۵۳	 ابعاد اجتماعی - فرهنگی شبکه سازی
۲۵۵	 شبکه‌ها در جوامع اسلامی
۲۵۶	 ارتباطات از راه دور و امور مالی
۲۵۸	 توسعه در اروپای شرقی و روسیه
۲۶۰	 یادداشتها

فصل ۱۱: پژوهش در ارتباطات بین‌المللی: از عملگرایی تا پسانوگرایی ۲۶۳

۲۶۴	 تحقیقات در حال گذار ارتباطات
۲۶۷	 چالش‌های پیش‌روی سنت نظری
۲۷۳	 آنچه که آموخته‌ایم
۲۷۶	 جهت‌گیری جریان
۲۷۷	 کیفیت در مقابل کمیت
۲۷۷	 فن‌آوری ارتباطات و سیاست‌های بین‌المللی
۲۷۸	 گرایش‌ات سیاست‌های ملی
۲۷۹	 عدم توازن در تحقیقات مربوط به ارتباطات
۲۸۲	 آنچه که باید آموخته شود
۲۸۸	 مسائل پژوهشی برای قرن بیست و یکم
۲۹۲	 یادداشتها

فصل ۱۲: انقلاب ناتمام: بحران‌های عصر ما ۲۹۵

۲۹۷	 ارتباطات به مثابه زیست‌شناسی محیط فرهنگی
۲۹۹	 ارتباطات و استعداد انسانی
۳۰۱	 به سوی چشم‌انداز نوین ارتباطات جهانی
۳۰۵	 چارچوب اخلاقی
۳۰۹	 یادداشتها

پیشگفتار مؤلف بر ترجمه فارسی

کتابی که پیش رو دارید، ترجمه فارسی اثری است که تحریر آن به سه دهه پیش برمی‌گردد. وقتی این اثر به رشته تحریر درآمد، هنوز ارتباطات بین‌المللی از منظر نظری دارای الگوهای گسترده‌امروزی نبود، بنابراین در نوع خود بنیان‌گذار سلسله گفتمان‌های بنیادی بود که چند دهه بعد در مجامع آکادمیک رسمیت یافت و مورد بحث و تبادل نظر قرار گرفت، چیزی که می‌توانم از آن به دستور روز تعبیر کنم. ولی من این خوشبختی را داشتم که پیش از رسمیت توانسته بودم طرح‌های علمی و مبانی اساسی آنها را پی‌ریزی کنم. تصادفی نبود که بلافاصله بعد از چاپ و انتشار، جایزه بهترین کتاب رشته ارتباطات را در آن سال به خود اختصاص داد و به اثری پیشگام بدل شد.

امری که سبب شد با گذشت زمان دو بار تجدید نظر فنی در آن صورت بگیرد، حجم گسترده استقبال دانشجویان و تحصیل‌کردگان رشته ارتباطات بود که سبب می‌شد این کتاب مأخذ و مرجع علمی بودن خود را هم‌چنان حفظ کند. علاوه بر تجدید نظر این کتاب تا به امروز چندین بار تجدید چاپ گردیده و به زبان‌های مختلفی ترجمه شده است. ترجمه فارسی این کتاب بسی دیرتر از آنچه مورد انتظار بود صورت می‌گیرد، ولی بسیار بجا خواهد بود که سپاس‌های ویژه من به مترجمان ارجمند آقایان: دکتر اسدالله آزاد، محمد حسن‌زاده و سرکار خانم مریم اخوتی و ناشر محترم تقدیم شود که توانستند این کار را به فرجام رسانده و موفقیت حاصل کنند.

سپاس ویژه من از آن رو است که ترجمه را جالب و در حد خود مستحکم و قابل استفاده یافتم. بنابراین از بابت دقتی که به کار برده شده تشکر گرم و صمیمانه خود را اعلام می‌دارم.

حمید مولانا

پیشگفتار ویرایش بازنگری شده

دیدگاه این کتاب آن است که به طور کلی جامعه جهانی و بخصوص روابط بین‌المللی تنها می‌تواند از راه بررسی پیامها و تسهیلات ارتباطی وابسته به آن درک و دریافت شود. دیدگاه دیگر این کتاب آن است که روابط بین‌الملل، در میان اجزاء سازنده خویش، پدیده‌ای بیش از روابط سیاسی و مناسبات اقتصادی به شمار می‌رود. فرهنگ و ارتباط جنبه‌های بنیانی این فرآیند است و باید در کانون بازکاوی قرار گیرد.

از این رو، مطالعه پیش رو بر جریان بین‌المللی اطلاعات، نظری گسترده‌تر از بازکاوی سنتی پیامهای رسانه‌های گروهی و فن‌آوریهای ارتباطی می‌افکند. این بررسی، به یاری آزمایش ابعاد فن‌آورانه و انسانی اطلاعات جهانی، رهیافتی یگانه و یکپارچه نسبت به ارتباط بین‌المللی در پیش می‌گیرد. افزون بر مرور آثار پژوهشگران علوم ارتباطات، در این بررسی به طرز چشمگیر به مطالعات انجام شده در زمینه‌هایی چون اقتصاد، علم سیاست، جامعه‌شناسی، مردم‌شناسی فرهنگی و روابط بین‌المللی نیز عنایت می‌شود. نگارنده امیدوار است این دیدگاه، گستره پژوهش در زمینه‌های نه چندان قراردادی مطالعات بین‌المللی را برانگیزد و یکپارچگی جنبه‌های گونه‌گون بررسی جریان جهانی اطلاعات را تشویق کند.

هدف این ویرایش بازنگری شده عبارت است از ارائه زمینه‌های عمده ارتباطات بین‌المللی به عنوان گسترده‌ترین مفهوم اصطلاح و کاوش قلمروهای گسترده اطلاعات جهانی. انقلاب فن‌آوریهای ارتباطی و حمل و نقل، شیوه اجرای امور دولتی، عمل شهروندان، بخش تجارت و صنعت را در محیطی بین‌المللی دگرگون کرده است. در این روزگار، ارتباطات بین‌الملل تنها به عملگران دولتی یا شرکتهای فراملی مربوط نیست. جریانهای فردی و گروهی مرزهای فراملی نیز به همین سان درگیر است، به ویژه از آن رو که فعالیت‌های مستلزم حرکت انسانی فرامرزی، از جنگ جهانی دوم به بعد با تصاعدی هندسی رشد کرده است.

افزون بر رشد درونی روابط بین‌الملل به منزله رشته‌ای مطالعاتی، رویدادهای بنیادی جهان نیز بر مسائل سازمانی، آموزشی و عملی اثر نهاده است. در دهه گذشته، از هنگام نشر نخستین ویرایش این مجلد، شاهد فراز و نشیبهای مستمر سیاست جهانی بوده‌ایم. رخدادهایی چون پایان جنگ سرد نظام دو قطبی جهان، فروپاشی اتحاد شوروی و

حکومت‌های متفق آن در اروپای شرقی، تأثیر قوم‌گرایی در بسیاری از بخش‌های جهان و زنده‌گری جنبش‌های اسلامی در دیگر جاها، همه به چالش پذیره‌ها و نظریه‌های بنیانی روابط بین‌الملل برخاسته است.

به این دلایل، قالب‌بندی دوباره محتوا و صورتهای شماری از فصلهای این ویرایش ضرورت یافته است. در آماده‌سازی ویرایش حاضر، نگارنده پیشنهاد‌های بسیاری از استادان و دانشجویانی را که از این کتاب بهره برده‌اند و از سر لطف در باب کاستیها و قوت‌های آن مطالبی نگاشته‌اند، مد نظر قرار داده است. گرچه باز هم به همان مسائل و مضمونها پرداخته شده، اما توالی و ترتیب فصلها تغییر کرده است. به علاوه، ویرایش بازنگری شده بسی مفصلتر از اصل شده است. همان‌گونه که هر معلم درس روابط بین‌الملل، از تجربه گسترده خود در کلاس، می‌داند آغاز ضابطه‌بندی چنین درسی همانا هم‌آوردخواهی است. واژه "ارتباط" در کاربرد روزمره خود معنایی همگانی و یگانه ندارد. از فرهنگی به فرهنگ دیگر متفاوت است و بر مبنای تجربه فردی و ادراک از آن، متفاوت تعریف و دریافت می‌شود. ترتیب سازماندهی فصلها برای مدرسان یا عامه خوانندگان تعهدآور الزامی نیست و اولویت مسائل را باز نمی‌تاباند. نگارنده بر پایه تجربه تدریس فردی خود این نظم را دارای امتیازاتی می‌داند، اما نظر بیشتر مدرسان روابط بین‌الملل، اغلب آن را تغییر می‌دهد. شیوه‌ای که در این کتاب به عنوان متن درسی مورد استفاده قرار می‌گیرد، بی‌گمان به معیارها و پیش زمینه دانشجویان بستگی دارد.

سخن کوتاه، پذیرش مداوم و روی آوردن گشاده‌دستانه به چهار تجدید چاپ این کتاب با جلد مقوایی، باعث دلگرمی در نشر این ویرایش بازنگری شده بوده است. ویرایش نخست اثر، تصویری یکپارچه از ارتباط بین‌الملل و مفهوم سازی نوین قدرت عرضه داشت، و بدین سان ابزارهایی مهم جهت اندیشه در باب مسائلی چون یکپارچه‌سازی و هم‌آمیزیها در نظامهای ارتباطی جهانی، شست کردن قدرت دولتی و فرمانفرمایی ملی در اختیار خوانندگان قرار داد. امروزه، مسائل توسعه و مشارکت، هویت فرهنگی و نتایج دیگر موضوعهای مربوط به اسطوره‌ها و واقعیتهای "انقلاب اطلاعات" در رأس دستور کار جلسه‌های جهانی قرار گرفته است. در این کتاب فروپاشی نظام جماهیری و بسیاری از بحث‌های سیاسی و اجتماعی که ملل صنعتی غرب فعلاً با آنها روبروست، پیش‌بینی شد. به علاوه، مسائل بُرنده و گزنده، از پیدایش ابر شاهرها گرفته، تا حقوق بشر، که اینک در محیط بین‌المللی دستخوش دگرگونیهای بُرشتاب طنین‌انداز است، در این مجلد بیش از یک دهه پیش مطرح گردید.

در دهه‌های پایانی سده بیستم، ابعاد سیاست جهانی به اوج اهمیت خود رسیده

است. بظاهر، اینک بیش از هر زمانی بحث در باب مسائل جهانی، نه تنها از جهت اقتصادی، جغرافیای سیاسی و نظامی، بلکه به همان اندازه در بافت ارتباط فرهنگی و کشاکش اطلاع‌رسانی، ضروری است. ویرایش حاضرگامی در این جهت است.

بخشهایی از مقاله‌های زیر، با اجازهٔ محبت‌آمیز ناشرانشان، در این ویرایش تازه گنجانده شده است: حمید مولانا و جینجر اسمیت، روندهای ارتباطات دوربرد و صنعت گردشگری: هم‌پیمانی، ناحیه‌گرایی و نظامهای بین‌المللی در ج. ر. برنت ریچی و دانلد الف. هوکنیز، فرانک‌گو، داگلاس فرشتلینگ، ویراستاران، مروری بر سیر و سفر و گردشگری جهانی: شاخصها، روندها و مسائل، جلد ۲ (نیویورک: س. ا. ب. بین‌المللی، ۱۹۹۲)، صفحه‌های ۱۶۳ - ۱۶۷؛ حمید مولانا، "معمای ارتباطات"، آگاهی‌نامهٔ دانشمندان اتمی ۵۱: ۴ (زوئی / اوت ۱۹۹۵)، صفحه‌های ۴۰ - ۴۶؛ حمید مولانا و جینجر اسمیت، "گردشگری در بافت جهانی: مورد برنامه‌های مسافر کثیرالسفر"، مجلهٔ تحقیقات سیر و سفر، زمستان ۱۹۹۳، صفحه‌های ۲۰ - ۲۷.^۳

در این مقال، جایی برای شرح یابوری و رایزنی دوستان و همکاران بی‌شمار نگارنده که بر سراسر کتاب در طی دههٔ گذشته نظری افکنده و آرایبی عرضه کرده‌اند، باقی نمی‌ماند. به هر حال، بیشترین دین را به دستیاران خود کنتلین لونی^۴ - ورکمن^۵، کسی که از آغاز این طرح همکاری نزدیک داشت، و کارولین هیاشی^۶ دارم - این دو بزرگوار سهم ارزشمند و مهمی در شکلگیری اثر داشتند و بدون ادای چنین سهمی امکان فراهم شدن کار امکان‌ناپذیر بود.

مایلم از ویراستار تولید انتشارات سیج^۷، یعنی پاسکال کارینگتون^۸، و نسخه‌پرداز اثر، جاستین دایر^۹ به خاطر کار چشمگیرشان سپاسگزاری کنم. از سوفی کریز^{۱۰} نیز به خاطر دلگرمی دادنها و از امیتاب دابلا^{۱۱} و استفنی لیتون^{۱۲} به سبب یابوری در خلال مراحل پایانی این طرح اظهار امتنان می‌کنم.

1. Hamid Mowlana and Ginger Smith, "Trends in Telecommunications and the Tourism Industry: Coalition, Regionalism, and International Welfare Systems," in J.R. Brent Ritchie and Donald E. Hawkins Go, Douglas Frechtling, eds, *World Travel and Tourism Review: Indicators, Trends and issues*, Vd.2, (New York = C.A.B. International, 1992), pp. 163-67.

2. Hamid Mowlana, "The Communications Paradox," *The Bulletin of Atomic Scientists*, 51: 4 (July/ August 1995), pp - 40 - 46.

3. Hamid Mowlana and Ginger Smith, "Tourism in a Global Context: The Case of Frequent Traveler Programs"

4. Kathleen Lewis-workman

5. Caroline Hayashi

6. Sage Publications

7. Pascale Carrington

8. Justin Dyer

9. Sophie Crag

10. Amitabh Dabla

11. Stefanie Leighton